

Evian, ils 18 da mars 1962

Fin da la guerra algeriana

DA GUIJU SOBIELA-CAANITZ

■ **Ils 18 da mars 1962 ad Evian-les-Bains, sin la riva savoiarda dal Lai da Geneva, han representants da la Frantscha e da la Front da liberaziun nazionala algeriana (fln) firmà ina cunvegna d'armistizi: «Il sera mis fin aux opérations militaires et à la lutte armée sur l'ensemble du territoire algérien le 19 mars, à 12 heures» (1). Ils cumbats eran a fin, ma ins ha anc mazzacrà deschmillis umans en Algeria durant la stad e l'atun da 1962; las unfrenas eran cunzunt anteriurs schuldads algerians da l'armada franzosa («harkis»). Il 1. da fanadur han 6 milliuns votantas e votans en Algeria vuschà per l'indipendenza dal pajais, reconuschida ils 3 da la Frantscha. La cunvegna ha manà la pasch ad omadus pajais. Era la Svizra ha pudì trair il flad; ella aveva gidà a moda decisiva a promover il dialog tranter Paris ed ils cumbattants. Ils Documents diplomatiz svizzers (DDS; dds@dodis.ch, www.dodis.ch) han gist elavurà ina documentaziun davart lezza ovra da pasch. Uschia pon ins far endament quai che la Svizra ha vivi e prestà dal 1962 per la fin da la guerra algeriana.**

Loschar e proteger ils emissaris

Ils 5 da mars 2012 han ils DDS detrà ina comunicaziun a las medias, firmada dal manader Scha Zala e dal cussegliader Marc Perrenoud ed entitulada: «50 onns cunvegna d'Evian e fin da la guerra en Algeria». L'entschatta dal text pon ins translatar sco suonda: «Sunter or onns è la guerra sanguinusa tranter la Frantscha e l'Algeria ida a fin cun l'indipendenza da questa (...). La Svizra ha gidà a moda decisiva tar questa conclusiun paschaviala cun il contract d'armistizi sutascrit ad Evian avant tschinquanta onns, ils 18 da mars 1962. Svizzras e Svizzers eran involvids en la guerra dapi l'entschatta, saja quai tar gasettas, chasas edituras u gruppas d'acziun, per

infurmar davart la situaziun en l'intschess da guerra, gidar fugitivs algerians u deserturs franzos (...). La Frantscha e [la regenza provisoriosa da] l'Algeria han suppligà la Svizra da far da mediatura. Cuss. fed. Max Petitpierre, schef dal departament politic (oz departament dals affars exteriurs), è sa declerà pront d'exequir quella incumbensa en armonia cun la 'neutralità activa' ch'el propogava. 1961 e 1962 ha il diplomat svizzer Olivier Long arranschà tractativas secretas tranter las partidas en differents lieus dal pajais. Durant las tractativas uffizialas ad Evian era la delegaziun uffiziala loschada sper Geneva e lura a Signal de Bougy (VD); las autoritads svizzas avevan quità da lur segirtad, da lur transport al lieu da setupada e da la 'discreziun absoluta'. Las regenzas d'omaduas partidas han ludà expressamain la lavur svizra da mediatura.» Ils DDS han publicità plis documents da 1962, cunzunt in rapport dals 11 da matg elavurà dal diplomat svizzer Raymond Probst (1919–2001; dodis.ch/10397): «Durant l'enviern passà avain nus ans declerads pronti da pussibilitar puspè contacts secrets tranter emissaris franzos ed algerians. Sco lieu da lezs contacts avain nus tschermi Les Rousses, lieu franzos da sport d'enviern sper il cunfin svizzer da Saint-Cergue/VD. Durant quella prima fasa da las discussiuns novas han las autoritads svizzas surprigljà da dar tetg als emissaris algerians senza che pressa e publicitad als percorschian (...). Ins ha pudì manar lezza incumbensa a buna fin. Funzionaris da la polizia federala, dal departament militar (sutuffiziers d'instrucziun da las truppas motorisadas sco autists) e dal departament baid han già quità da la segirtad, dal transport e da la discreziun absoluta. Ins stueva cunzunt dar tetg als oz delegads algerians, metter ad ir lur scontradas cun ils representants franzos ed als manar mintga di a Les Rousses. La pressa estra ha in-

saco savurà l'aura ed arranschà ina persecuziun sistematica che, dals 10 als 19 da favrer, ha obligà quatter giadas da midar l'abiert dals emissaris. Grazia a mesiras inschignusas han ins pudì realisar las setupadas senza vegnir fastidà. Las duas delegaziuns han pudì analisar cun calma ils puncts principals da l'armistizi.»

Giasts cuntents ed engraziavels

Probst rapporta lura da la fasa uffiziala da las tractativas, dals 7 als 18 da mars ad Evian-les-Bains: «Nus avain puspè dà tetg en Svizra a la delegaziun algeriana (...). La terrur [nazionalistica franzosa] da l'Organisaziun da l'armada secreta (OAS), adina pli violenta, avess pudì operar er en Svizra. Nus avain pia stut proteger la delegaziun algeriana a moda effizacia, (...) dond tetg a la delegaziun en il pitschen hotel dal Signal de Bougy pervi da sia situaziun favoraivla. Nus avain prendì amplas mesiras preventivas, cun in battagliu d'infanteria, defensiu cunter avions, contingents da la polizia vadaisa da segirezza e da la schandarmaria vadaisa. Ins ha rinforzà la surveglianza dal cunfin e dal sector dal Lai da Geneva. Per regla manav'ins ils delegads algerians ad Evian ed enavos en helicopters militars. Mintgatant han ins dentant stut duvrar bartgas u autos. Ins ha garantì colliaziuns directas per telex e telefon tranter la delegaziun algeriana e sia regenza provisoriosa a Tunis, indispensablas per il progress da las tractativas. La cuntrapart algeriana en las tractativas aveva subordinà lur conclusiun a la laschada dal schef fln Ben Bella e da ses quatter cumprognis; la Frantscha als aveva rapinads 5½ onns pli baud (...). Lezza als ha pia mandads en Svizra che als ha dà tetg al Signal de Bougy durant insaquiants dis (...). Ella ha insumma stgaffi las premissas exteriuras per concluder las tractativas d'armistizi. Domaduas varts ans han express lur sincera reconcu-

schientscha cun ils messagis uffizials dal minister franzos da l'exteriur Couve de Murville [1907–1999] e dal president da la regenza provisoriosa algeriana Ben Khedda [1920–2003]. Er ils schefs e commembers d'omaduas delegaziuns ans han engrazià spontanamain.» Gia ils 21 da mars 1962 ha il diplomat svizzer Olivier Long (1915–2003) rapportà (dodis.ch/10392): «Ils 20 da mars a las 19 al Signal de Bougy hai dà adia a noss giasts algerians (...). L'emprim m'ha Ben Bella suppligà da drizzar or a las autoritads federalas l'expressiun da sia profunda reconschientscha per l'ospitalità svizra (...). El ha punctuà ch'el haja giavischà expressamain da passentar en Svizra ses emprims dis da libertad. Lura m'ha [il schef da la delegaziun algeriana] Belkacem Krim, sinceramain commovì, engrazià per tut quai che la Svizra aveva prestà per pussibilitar la conclusiun da tractativas ordvart grevas e per facilitar la fin dals cumbats en Algeria. El ha ditg ch'el saja ventiraivel e tuttafatg content da tut las mesiras prendidas en Svizra areguard la segirtad, l'alloschi ed ils viadis (...). La finala ha l'exprimi sia profunda reconschientscha vers las autoritads ed il pievel svizzer.»

La Frantscha turna en Europa

Ils 8 d'avrigl han passa 90% da votantas e votans en Frantscha approvà la cunvegna d'armistizi, pia er il dretg d'autodeterminaziun dal pievel algerian. Ma l'opposiziun nazionalistica «per l'Algeria franzosa» ha s'organisada. A Roma ha l'OAS fundà il «Cussegel nazional da resistenza», presidià dal politicher Georges Bidault (1899–1983), cun colonel Antoine Argoud (1914–2004). Ins temeva acziuns terroristicas da l'OAS er en Svizra; quai era strusch surfatg, sch'ins fadement l'attentat dals 22 d'avust 1962 encenter president Charles de Gaulle (1890–1970). Ils 10 da matg ha cuss. naz. Georges Borel (1900–1975, GE)

fatg attent en scrit il departament politic al privel da l'OAS. Ils 12 ha Raymond Probst scrit «per las sesidas da las cummissiuns da politica exteriura» (dodis.ch/10398): «Organisaziuns terroristicas han rinforzà lur activitad cunter las stentas franzosas ed algerianas per cuntanscher in armistizi. Quai ha incità la polizia federala a scumandar l'entrada en Svizra da bliers 'ultras' enconuschents; (...) oz vala in tal scumond per var 120 extremistas franzos da la dretga (...). Ins ha constatà che Georges Bidault, anteriur minister franzos da l'exteriur, (...) aveva passentà dus u trais dis en Svizra. Plinavanz ha ina retschertga mussà che colonel Argoud da l'OAS era stà plis dis a Geneva sut in num faves; cunter el vala daditg in scumond d'entrar en Svizra (...). Dus Franzos, suspectads da far part da l'OAS, èn en fermanza a Basilea; ussa fan ins retschertgas cunter els.» Pir dus onns pli tard, ils 15 d'avust 1964, han ins scuvert en Frantscha il davos plan d'attentat nazionalistic cunter de Gaulle. L'indipendenza algeriana ha mess fin als siemis franzos d'in imperi colonial d'ultramar. Plaua n'plaua è la Frantscha turnada spiertalmain en Europa. Ses domini d'antruras viva mo pli en l'Organisaziun internaziunala da la francofonia (OIF) cun 56 stadis commembers, t. a. anteruras colonias da la Frantscha. La Svizra fa part da l'OIF dapi 1989 ed è sia presidentin dapi la dieta da Montreux 2010, enfin a la dieta da Kinshasa (Congo) en october 2012. «L'ideal d'ina cumminanza europeica ch'ins duaja construir sin ils bajetgs tradiziunals dals vegls stadis e da las veglias naziuns vegn forsà a svegliar in ses senn las vastas speranzas naschidas antruras da la construcziun da l'imperi colonial» (2).

1. Cité en: Benjamin Stora, La grangère et l'oubli. La mémoire de la guerre d'Algérie. Paris (Editions La Découverte, ISBN 2-7071-2072-3) 1991, p. 114.

2. Raoul Girardet, L'idée coloniale en France de 1871 à 1962. Ediziun tastgablà. Paris (Pluriel, Le Livre de poche) 1978, p. 412.